

1940

JÚNIUS – JÚLIUS

T A R T A L O M

M. Nagy Ottó: Az egyedülfelséges Úristen. „IGY SZÓL AZ ÚR“. Gazda Lajos: Fényljék a ti világosságotok... — Dr. Nagy Géza: A nép szava, Isten szava. — László Dezső: Az egyház és a társadalom. — H. J.: Az evangélikus külmiszió mai munkájáról. — Sipos Géza: Sáfárság 1940-ben. — GYÜLEKEZETI ÉLET. Gergely József: Szabadtéri istentisztelet. — Dr. Jancsó Elemér: Részletek Bod Péter önéletrajzából. — KÉZ A KÉZBEN. Pálffy Károly: Ha az ember meghalja az igét. — IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

1940-ben megjelent könyvek:

A szórványmunka elvi és gyakorlati kérdései <i>Lej</i>	
Szerkesztette Dr. Imre Lajos --- -- --	25
Vásárhelyi János: Számadás. Tanulmányok, cikkek, előadások, 240 oldal ---	200
László Dezső: Uram, taníts minket imádkozni! Középkorai imakönyv ---	8
Szívemet hozzád emelem. Ref. imakönyv	8
Borbáth Dániel: Francke, az árvák atyja. A Református Könyvtár kiadványa a belmisszió nagy hősről, aki „Bízott Istenben“	10
Orth Győző: Isten harsonája (Zwingli élete)	10
Nutzinger—Orth Győző: Haláltánc Középkori misztériumjáték --- -- -- --	10
Dr. Nagy Géza: Geleji Katona István személyisége levelei alapján ---	30

Kapható! A jugoszláviai református egyház Kapható!

Énekeskönyve

490 énekkel, Heidelbergi Kátéval, imákkal és énekmutatóval, Kálvin Jánosnak a zsoltárokhoz írt előszavával.
Ára 120 lej.

A Kálvin-Kommentárok megjelent kötetei

Timótheushoz írt levelek 150 lej.
Synoptikus evangéliumok I. rész 180 lej.

A „Dolgozatok a református theologiai tudományok köréből“ o. füzetcsorozat legújabb számai:

DR. TAVASZY SÁNDOR:

Az ethika mai kérdései.

Ára 15 lej.

Mi szükségünk van az Ótestamentumra

Irla: Dr. Gönczy Lajos. Ára 20 lej.

KOZMA TIBOR:

Téma és textus a prédikációban

Ára 25 lej.

Horváth Jenő: Most szedtem a fáról

Elbeszélések ---

50

A mi meséink. 30 magyar népmese, 170-180

oldal, 18 illusztrációval, jó papíron, kötve

70

olcsóbb papíron, füzve

40

Megrendelhetők az „IFJÚ ERDÉLY“ iratterjesztésében.

KIÁLTÓ SZÓ

SZERKESZTI: DR. TAVASZY SÁNDOR // FŐMUNKATÁRSÁK: BIRÓ SÁNDOR ÉS LÁSZLÓ DEZSŐ.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: CLUJ, CALEA MARECHAL FOCH 38. SZÁM.

Kéziratok, előfizetési díjak ide küldendők. — Előfizetési díja félévre 50 Lei, egész évre 100 Lei.

XIV. ÉVFOLYAM

1940 JÚNIUS—JÚLIUS

6—7. SZÁM

Inregistrat la Tribunalul sub N-rul 1507/1938, la N-rul curent 27. sz. a. bejegyezve a clujl Törvényszéknél.

Az egyedülfelsőleges Úristen.

„Tied az ország és a hatalom és a dicsőség, mindörökké” — mondjuk napról-napra az ismerős szavakat. Ezeknek a szavaknak felmérhetetlen súlyt az ad, hogy csak egynek lehet mondani: Istennek. Az egyedüli Úrnak, aki országol mindenben, aki minden hatalom és minden dicsőség örökös birtokosa. Az örök Felsőlegnek, aki nem osztzik senkivel és akit nem szorít háttérbe soha senki.

De ezek a szavak nemcsak ismerősek és súlyosak, hanem idegenülhangzók és merészek is. Az emberi szavak megduzzadt áradatában társztalanul állanak, mint általában minden, ami hitből fakad. Nem öleli körül őket megértő légkör és szomjas várakozás. Hatalmak szörnyű harcában merészség hangoztatni Isten felsőségét és korlátlan hatalmát. A hit azonban vállalja ezt a kockázatot. Meri hirdetni kiéleztet, hogy egyedül Istené az országglás, a hatalom és a dicsőség. Ha nem merné, nem hirdetné, nem is lenne hit.

Pedig magának a hitnek is állandó nagy belső válságon kell átesnie. Mindig újból győznie kell a hívő emberben is feltámadó kételkedés és hitetlenség ellen. Vissza kell utasítania minden támadást és minden csábítást, amely el akarja vonni az egyedülfelsőleges Úristen tiszta félelmétől.

Ma kétségtelenül azon a ponton éri a legnagyobb belső támadás a hitet, ahol az egyedüli Úr hatalmának érvényrejutásáról van szó. Miért nem szerez az egyedülfelsőleges Úr félreismerhetetlenül érvényt hatalmának és dicsőségének? Hogyan tűri meg azt, hogy a világban annyi legyen az Ő egyedülvaló országglásának ellentmondó tény? Miért nem teszi mindenben láthatóvá és letagadhatatlanná hatalmát? Csak

egy kevéssé kell a hit emberének szélttekintenie a világban, gondolkoznia az élet nagy és kis eseményein, azonnal jelentkeznek ezek vagy ehhez hasonló kérdések, hogy választ, kielégítő választ követeljenek tőle.

Ezeknek a kérdéseknek abban van az erejük, hogy az emberi gondolkodás természetes talajából nőnek ki. Fel vannak verezve a szívós következetesség fegyverével. Könnyen áttekinthető gondolatcsoportokhoz csatolódnak. Otthonosan mozognak minden életfelfogásban és könnyedén siklanak ki a hit érvényeinek gyűjűjéből. Csak Isten Igéje képes megsemmisíteni erejüket.

Isten igéje szétosztatja az emberi gondolkodás által okozott homályt. Rávilágít Isten egyedül felsőleges voltának és országglásának titkára. Kimutatja gondolkodásunk tévedéseit és ferdeségeit. Új erőt önt az ingadozó hitbe, győzedelmessé, életteremtővé teszi azt. Jézus Krisztus elé állít, akiben Isten egyedüli felsőleges és országglása teljesen érvényesül és láthatóvá válik. A mi gyökeres tévedésünk ugyanis az, hogy mi Isten felsőlegének és hatalmának érvényesülését és láthatóvá válását a magunk módján képzeljük el és nem úgy, ahogy az Jézus Krisztusban egyszersmindenkorra megtörtént.

A mi gondolatmenetünk ez: a hatalom nagy, nagyobb, mint az, ami alá van vetve. Az országglás, az uralom egyellen akarat érvényrejuttatása minden más akarat felett. A dicsőség hasonlíthatatlan kiemelkedés minden gyengeség felett. Ami felsőleges, az felüláll minden tekintetben mindenben. A saját körében éppen úgy, mint a vele szembeállókkel korlátlanul viszi végbe céljait. Az a hatalom, amelynél nagyobb nincs, Istené: a hatalmak hatalma. Az az országglás,

melynek nem lehet párja vagy megközelítője sem: Isten uralma. Az a dicsőség és felség, amelynek megsemmisítő fényét és erejét megközelíteni is gyenge a gondolat: Isten kizárólagos birtoka.

De itt nem állunk meg. Tovább fűzzük gondolatainkat. Mégpedig a magunk módján. Arra a megállapításra jutunk, hogy ha Isten hatalma, országlása és dicsősége ekkora, akkor csak egyet tehet: egyszerre és végérvényesen megsemmisít mindent, ami vele szemben áll vagy tőle eltérő. Azonnal, haladék nélkül. A magunk módján gondolkozunk, mert ha mienk lenne ez a hatalom és dicsőség, így járnánk el. Láthatóan és irgalom nélkül érvényesítőnk egyedül álló hatalmunkat, bármibe kerülne is.

Isten másként gondolkozik és másként él hatalmával. Jézus Krisztusban, keresztfeszített és feltámasztott egyetlenegyében érvényesíti és teszi láthatóvá hatalmát. A nagyság, az erő és a fény nem a megsemmisítés, hanem a megmentés szolgálatába szegődik. Az egyedül nagy és hatalmas, az egyedül felséges és dicső, a szent és örök, nem tiporja el, amit könnyedén eltiporhatna: a kicsit, a gyengét, a dicsőtelen, sőt bűnöst és halandót. Kegyelemesen bánik vele, hatalmát lehajló irgalommá változtatja, dicsőségét szolgálai formába öltözteti. A legnagyobb legkisebb lesz, hogy a legkisebb éljen. S ezzel győz. Ezzel lesz teljessé a hatalom, az országlás és a dicsőség mindörökké. Isten kegyelmében jut teljességre, érvényre és a kegyelem szokatlan fényében lesz láthatóvá Isten egyedülfelséges volta. És ugyanez a kegyelem megkeres bennünket, hogy meglássuk, megértsük e csodálatos hatalmat és örüljünk neki. Örüljünk, mert velünk szemben is így érvényesül, míg szeretetével átalakít.

Jézus Krisztusban megtörtént a döntő mozzanat: az egyedülfelséges Isten országol, teljes dicsőségben uralkodik ég és föld, látható és láthatatlan mindenség felett. Akadálytalanul és félreismerhetetlenül, nem várt kegyelemmel. Ami Jézus Krisztusban megtörtént, azt mindenkinek meg kell ismernie. Isten gondoskodik róla, hogy hirdettessék. De ez sem mindent elnémitő hatalmi szóval, erőszakos parancsként, hanem örömmüzenet formájában: erőfő és tévedő emberek bizonyágtételén keresztül. Szóval ez is másként, mint ahogy az emberek célravezetőnek gondolták.

Évezredek óta nagy lecke ez és az marad mindig a saját gondolataiba szerelmes és a saját eljárásait csálhatatlannak tartó ember számára. De meg kell tanulnunk. Mennyit fáradozik hiába és mennyit csalódik az ember, míg a megsemmisítő és mindent eltipró hatalom, uralom és dicsőség rabja. Hogy dicsőíti és magasztalja azt, ami Isten előtt utálat. — Mit sem ér vele: megtartás csak Istentől van, ki hatal-

mas és kegyelmes. A Benne való hit és a neki való engedelmség keskeny útja vezet csak az életre.

Ma a világ olyan, mint egy kavargó, erős-sodrú örvény. Ránézni is szédület, hát még benne élni. Halálra váltan vergődő árva lélek: ne félj. A világ szerinti hatalmaknak semmi vagy, de annak, akie minden hatalom és erő, gondja van reád. Mentő karja feléd nyúlik, mintha egyedül te lennél drága neki s mintha csak azért volna, hogy léged megmenthessen. Dicséret fakadjon ajkadon az egyedülfelséges Uristen magasztalására, aki Jézus Krisztusban ennyire hűséges Atyád.

M. NAGY OTTÓ.

„IGY SZÓL AZ ÚR“

Fényljék a ti világosságotok . . .

Mt. 5 : 16.

Világosság nélkül nem tudnánk megélni. Ha a nap egyszer elsötétülne felettünk s ráborulna földünkre az örök sötétség korszaka, lassanként elsápadnának az arcok, elpusztulna a tenyészet s olyanná válna, mint a pincevirág, színtelenné és csenevésszé. A nap fényt és meleget sugároz a földre s abból titokzatos energiaforrások termékenyítik meg a vegetációt.

A keresztyén élet is ilyen sötétségben botorkáló, pincevirág-élet mindaddig, amíg a Szentlélek napja melegítő és életet fakasztó, megtermékenyítő fényével be nem sugározza, meg nem világítja s a titokzatos energiaforrást, a hitet, lángra nem lobbantja. — Nélküle homály és tapogatózó bizonytalanság van bennünk és körülöttünk, ahol út nem látszik, biztos cél nem integet s életünk szédítő és hiábavaló körforgás csupán; Vele út világosodik meg, cél bontakozik ki s értelmet nyer sok minden, amit eddig csak akadálnak, tehernek és értelmetlennek gondoltunk s fellobban az örök hajtóerő forrása, a szent energiatűz, a hit mindent legyőző ereje.

Pünkösöd utáni életparancs, mondhatnám missziói parancs csendül meg ebben

az Igében: „fényljék a ti világosságotok az emberek előtt“. Jelenti azt, hogy a pünkösdi Lélek tüzeit lelkünkben őrizni, táplálni és fennen lobogtatni kell. Őrizni kell a hitet, mert annyi veszedelemnek van kitéve. A Sátán gonosz támadásai, hol megigézõ, hol követelõzõ igényei egyebet sem akarnak, mint azt, hogy kialudjék a hitnek lángja s sötétség boruljon az életre. Jelenti azt, hogy hitünk lángját ne rejtjük el a véka alá, hadd fényljék, és világítson meg egy darabot az életünkben. Talán csak egy kicsiny körnek legyen világító mécsese, életet sugárzó melegítõ tûzhelye, talán egy nagy gyülekezetben legyen világító fénypont, talán egy egész egyház vagy nemzet, sõt az egész világ számára legyen világító-fáklya, lángoló fényoszlop, melyet a Szentlélek tüze hevít és melegít . .

Isteni fényre van szüksége a világnak, melyben tombolnak a sötétség hatalmai s a Sátán, mint ordító oroszlán jár, keresve kit nyeljen el. Az emberi bölcses-

ség mécs-világa itt nem tud már kivezetõ útat találni, nem világosságot, csak imbolygó lidércfényeket gyullaszt, amely kísérteties fénybe borítja a világot. Olyan az életünk, mint egy veszedelemtõl rettegõ elsötétített város, ahol alig dereng már egy kis világosság.

De Isten parancsolja az õ gyermekeinek: „fényljen a ti világosságotok . . .“ A teremtett világ sóvárogva várja Isten fiainak megjelenését. Jaj nekünk, ha végkép kialszik lelkünkben a Fény, abban a pillanatban szakad ránk a pokol sötétsége, hol fázva, vakon dideregve, kétségek közt hányatva zuhanunk alá az Istentõl való elszakadás egyedülvalóságának kárhozatába s olyanok leszünk, mint a Vesta papnõk, akiket elevenen temettek el azért, mert ki hagyták aludni a rájuk bízott szent oltári tüzet. Bizonyágtevõ és termékeny keresztyén életfelfogásra kötelez bennünket a pünkösdi Lélek.

GAZDA LAJOS.

A nép szava — Isten szava.

Sokan különösnek találhatják, hogy egy keresztyén, református folyóirat ilyen tárgyú cikket közöl. Magam is gondolkoztam azon, hogy ne tegyek a cím után kérdõjelt. Aztán eszembe jutott, hogy ezt bizonyosan megteszi lélekben e lap minden õntudatos olvasója. A kérdésre azonban így is, úgy is felelnünk kell.

Segédlelkész koromban egy olyan lelkipásztor mellett szolgáltam, aki még a Geleji Kánonok emlõin nõtt fel. A faluban mindinkább kezdett elharapózni az a helytelen szokás, hogy az esküvõket, lakodalmakat vasárnaponként tartották. Mivel így az Úr napjának áhítatos csöndje, építõ, szent ereje veszélyeztetve volt, hivatali fõnököm szívósan küzdött ellene. Aki nem akart — õsi szokás szerint — hétköznap házasságot kötni, azt büntetésbõl csak a lelkési irodán eskette meg. Egy ilyen alkalommal, vasárnap délelõtti istentisztelet után megtelt a papi udvar zajongó, lármás hívekkel. Vezetõjük, az egyházellenes bírõ, aki leginkább tüzelt e fegyelmi intézkedés ellen, reám kiáltott:

— Kié az a templom? — s rámutatott az Úr házára.

— Az Istené — feleltem nyugodtan.

— De kik építették? — húzalkodott tovább.

— A falu, volt a válasz, de Isten akarata szerint kell használni azt.

Ez a szóváltás egyszerre reávilágított elõttem az Isten és ember akaratának éles ellentétére. A gyarló, vakmerõ ember elbizakodottságában a maga meggyõzõdését, állásfoglalását reá akarja erőszakolni az Úrra és az õ Anyaszentegyházára. Azt hiszi, hogy amit õ mond, ami mellett sikerül neki jelentõs pártot toborozni, tömegeket lelkesedésre gyújtani, az Isten szava. Azért, mert a nép, a tömeg meggyõzõdését fejezi ki. Vajjon igaz-e ez az indokolás?

Feleljünk elõször arra a kérdésre, hogy hogyan jutottunk ide? Miért van az, hogy nemcsak az az egyszerű falusi ember, de tanult, művelt híveink is sokszor abban a hitben élnek, hogy a nép, a gyülekezet nagy többségének hangulata Isten akarata, illetve ennek egyedül megbízható tolmácsolója?

Akik valamennyire ismerõsök az európai szellemi élet fejlõdésének történetével, tudják azt, hogy a XVII.—XVIII. századokban a régi, hívõ, Isten ígéje szerint tájékozódó gondolkozást mindinkább háttérbe szorítja a felvilágosodás. Ennek egyik jellegzetes vonása az, hogy Isten helyett elsõsorban az emberrel foglalkozik. Ennek gondolkozását, érzésvilágát kutatja, ennek boldogságáért küzd. Mindaz, ami ennek útjában áll, egyház, gondolatrendszer, kiváltság és hagyomány, a haladás ellensége s vagy el

kell távolítani, vagy éppen fel kell robbantani a történelem útjából. Így lett a jelszó kötelesség helyett szabadság, áldozat helyett boldogság. Isten által szentesített társadalmi rend helyett egyenlőség. Minthogy pedig ezt a változást a Biblia alapján nem lehetett igazolni, vettek helyette egy másik jogforrást. S ez a *nép*. A francia forradalomban úgy szerepel, mint harmadik rend. A szabadságharcok idején, mint nemzet. Az osztályharcban, mint munkástömeg, proletáriátus. S ma már mindenféle alakban. Ma már egyesek nagy kezdőbetűvel írják le ezt a szót, akár az Isten nevét.

Egyházunk reformátorai és öntudatos vezetői mindig lelkesen, odaadással karolták fel a tömegek *igazi* érdekét. Munkásságuk hajtó ereje ugyanaz, mint a Krisztusé: Szánakozom a sokaságon (Márk. 8:2). De mikor az emberiség jövőjére gondolnak, állandóan összekapcsolják azt Isten országával. Ennek *teljes*, testi és lelki újjászületése áll szemük előtt. Olyan jövő, amit csak Isten kegyelmével, az Ige hatalmával lehet megvalósítani. Ezért minden törekvésük az, hogy ennek akadályait távolítsák el az egyéni és társadalmi életből. A lelkiismereti szabadság, az alkotmányos élet, az egyház demokratikus berendezése mind csak eszközök arra, hogy Isten és az ő szavának uralma feltétlenül érvényesüljön. A *nép mellett* állanak, ha ennek útját akarnak vágni egy istenszerű, szebb jövő felé s ez őket törekvésükben támogatja. De a *nép ellen* vetik — Jeremiás példájára, ércbástyaként magukat, ha ez eltévelyedik és a maga akaratát próbálja az Ige helyett uralomra juttatni. Ezért van érthetetlen kettősség, ellenmondás hitünk nagy hőseinél a néphez való viszonyt illetőleg. Luthert, Kálvint, Cromwellt, Rákóczi Györgyöt, Kuypert egyesek népboldogító szabadsághősöknek, mások zsarnokoknak minősítik.

Ezt a kettős, érthetetlen magatartást hagyják reánk szent örökségül, mikor állást kell foglalnunk e kérdésben: Vajjon a nép szava Isten szava-é? A nagy ellentét, a mély titok csak az Ige fényében oldódik fel.

Van olyan eset, hogy a nép csakugyan Isten akaratát tolmácsolja. Mert Ő ezzel szabad, ép mint az egyes ember életével. S ha sokszor még a gonoszok bűnös cselekedeteit is beletudja iktatni világigazgatásának rendjébe, mennyivel inkább a tömegeket, ahol igazak és hamisak, hívők és hitetlenek vegyesen vannak? A milánói nép lelkes tüntetése püspöki székre emeli Ambrosiust, aki itt az igazi hit, komoly fegyelem megmentője lesz. Luthert diadalmenetben kíséri népe Wormsba, mert érzi, hogy benne újra közelgetett Isten országa. Zürich városa dallal, virággal, újjongó örömmel fogadja a mi lerongyolódott, csonttá aszott gályarab papjainkat, mert ezek élő kiabrázóli az Úr keresztje boldogságos hordozásának.

Kuypert a haza megmentőjeként üdvözlük, mikor ifjúsági egyleteivel szétvereti a hitetlenség sötét taborát. S a mi életünk?... Hányan tehetünk boldog vallomást arról, hogy a Krisztus mellett való őszinte bizonyoságtétel, ami sokszor gyarló, egyszerű emberek ajkáról hangzott el, magával ragadta a hívek széles tömegét s elsöpörte az Isten országa útjába álló léha, önző, gáncsoskodó töredéket? Hány ébredő, hívő mozgalomban, hány szerencsés egyházi választásban, hány áldozatos megmozdulásban lett valósággá a próféta jóvendőlése: Kiöntöm lelkeket *minden testre* (Joel 2:28) és magasztosult fel a gyarló sokaság Isten megszentelődött népévé?

De van olyan eset is a történelemben és a mai életben, hogy a nép szava valósággal elnyomja Isten szavát s jóideig kétséggé teszi annak áldott érvényesülését. A középkor eretnekgyűlölete nem kíméli még az előreformátorokat sem, a reformáció mellett felburjánzik a szekták lázalmoktól fűtött mozgalma, az újkor a hitetlen felvilágosodás, a mult század az osztályharc, a jelenlegi pedig a fajgyűlölet botor jelszavainak uralma alá kerül. Krisztus egyházának s a hivatott vezetőknek nagyon ébereknek kell lenniök, ha ki akarják vonni magukat a tömeghangulat megmérgező hatása alól s ha meg akarják oltalmazni a hívek seregét attól, hogy Isten szava helyett a nép szavát válassza irányadóul.

Előttünk tehát ma már nem az a főkérdés, hogy vajjon a nép szava Isten szava-e, mert erre a reformátorok, a nagy hithősök és a megtisztult hittudat már régen megadták a feleletet. Hanem az, hogy miként irányítsuk, neveljük a nagy sokaságot, hogy élete külső megnyilvánulásaiban az Isten iránti engedelmisség, fegyelmezettség, lelkes, áldozatos szeretet, szent bátorság jusson kifejezésre. Az *egyházi tömegnevelés* nagy problémája ez. Szükségképpen kiegészítő része annak a szent és alapvető munkának, amit az egyének Krisztushoz való vezetésében a belmisszió végez. Ne kicsinyelje le senki ezt a feladatot! Mert a legodaadóbb lélekmentő munka eredményei is veszendőbe mennek, vagy csak túlvilági hangulatban élő mártírokat termelnek, ha a környezet, a nép, a nagy sokaság hitetlen jelszavak uralma alá kerül. Kálvin halálos komolyan vette a libertinusok letörését minden vonalon és egy új, *evangéliumi közszellem* kialakítását. Nem nyugodt addig, amíg a nép szavát nem tette Isten szavává, illetve Isten igéjét nem érvényesítette a népelet minden egyes területén.

Ezt a szent feladatot hagyta reánk, méltatlan utódaira a körülöttünk kavargó, hitetlen jelszavaktól túlfűtött világban.

Dr. Nagy Géza.

Az egyház és a társadalom.

1. Társadalmon, egészen röviden meghatározva, valamely közös cél érdekében alakult, megszervezett emberi közösséget értünk. Az állam és nemzet sem más, mint szervezett emberi közösség, azaz társadalom. Könyvünknek ebben a fejezetében az állam és nemzet mellett kialakult más társadalmi közösségek és az egyház egymáshoz való viszonyát fogjuk tárgyalni. Mindenekelőtt állapítsuk meg, hogy az egyház is társadalom, hiszen bizonyos célra létesült, szervezett emberi közösség. Ezzel szemben azonban azt is kell látnunk, hogy minden más társadalmi közösség és az egyház között lényeges különbség van, mivel az egyház nem pusztán emberek egymással való életközössége, hanem Isten és emberek életközössége az Úr Jézus Krisztusban és az Úr Jézus Krisztus által. Mondhatjuk úgy is, hogy az egyház szemben a többi társadalmi alakulattal nem emberi, hanem, hanem Isten-emberi intézmény, társadalmi közösség. Míg minden társadalom léte megmagyarázható magából az emberből, az emberi élet gazdasági, szellemi és politikai változásaiból, addig az egyház életének igazi változásai egyedül a történelemfeletti Isten munkájából magyarázhatók. Az egyházat tehát nem lehet besorolni a többi társadalmi alakulatok közé. Az a nagy hasonlóság, amely az egyház és a társadalmi alakulatok között fennáll, abból magyarázható, hogy az egyház földi igazgatásához, munkáihoz, szolgálatának teljesítéséhez éppen olyan szervezeti keretek szükségesek, mint amilyenek között a társadalmi alakulatok élnek. Az egyház is rendelkezik épületekkel, földi javakkal, tagjaitól adó és adományokat fogad el, tisztviselőket választ, gyűléseket tart; nem szabad azonban elfelednünk, hogy mindezek a vonások az egyháznak nem a lényegét, hanem csak külső megjelenési formáit jelölik és jelentik.

2. Az egyháznak éppen isteni eredete és rendeltetése folytán fontos szerepe van a különböző társadalmi alakulatok között. Az egyháznak a maga tagjai között az élő szeretet gyakorlása által példát kell mutatnia arra, hogy hogyan él az igazi emberi társadalom. Az egyháznak nem szabad elfelednie, hogy őt Isten arra rendelte, hogy minden korban és minden helyen bizonyosodot tegyen az egyetlen igazi emberi közösségi erő: a szeretet hatalma mellett. Mi jól látjuk, hogy a több ember közös érdekét szolgáló társadalmi alakulatok miképpen esnek prédául az emberi önzés, hitűség és gyűlölet bűneinek. Az egyház életéből minden ilyen bűnt ki kell zárni, sőt az egyháznak örködni kell, hogy a különböző társadalmi szervekben ezek a bűnök lehetetlenné tegyék a közös emberi érdekek szolgálatát. A példa-adás túl az egyház kötelessége a szembenálló társadalmi mozgalmak közötti jó békét munkálni. Az emberi társadalom szerkezetéből következik, hogy a különböző társadalmi alakulatok, osztályok, pártok, mozgalmak és csoportok egymással szembe kerülnek. Ez a társadalmi ellentét legvilágosabban a nagytőkés és proletár munkás társadalom között áll fenn. Az egyháznak nagyon kell vigyáznia arra, hogy ezt a társadalmi harcot ne engedje be falai közé, mert az egyházban nem lehet úr és szolga, ott csak testvérek és atyafiak vannak. De ezen felül azon kell az egyháznak fáradoznia, hogy mindkét tábor életében és munkájában rámutasson arra a bűnre, amely lehetetlenné teszi az emberek társadalmi életét és segítse a feleket az egymás közötti kibékülésre. A társadalmi mozgalmak egymás elleni küzdelme igen sokszor követel komoly áldozatokat. Munkások, tisztviselők, családok maradnak kenyér és ellátás nélkül. Minden ilyen esetben tudnia kell az egyháznak, hogy szeretetmunkájával segítségül kell mennie a nyomorultaknak. Az igazi, egészséges egyháznak ott kell élnie az emberi társadalmi közösségek között és mint egy Istenőt rendelt örneke arra kell vigyáznia, hogy mindenik társadalmi alakulat betöltse

a maga sajátos hivatását. Az egyház a maga Istenőt nyert tekintélye és megbízása folytán mindig veheti magának azt a bátorságot, hogy a társadalmi alakulatokat hivatásuk igazi betöltésére, az emberi élet támogatására felszólítsa. Végül az egyház feladata a benne és körülötte élő emberek egyházon kívüli közös szükségéről minden esetben gondolkodni, ha ilyen irányú embert közösségek még nem jöttek létre. Az egyház nem elégedhetik meg, ha a körülötte élő társadalom egyes tagjainak az élet egyes nehézségei között szeretetmunkája által támogatást nyújt, hanem neki magának kell társadalmi intézmények és alakulatok létrehozásával támogatnia a tagjait minden esetben, ha ilyen intézményeket a tagok az egyházon kívül nem tudnak teremteni. De éppen úgy, mint a kulturális munkánál, az egyház itt sem feledheti el, hogy ez a szeretetmunkája csak az igehirdető munka után, mint annak gyümölcse végezhető.

3. A legfontosabb emberi közösség, a család és egyház között olyan szoros kapcsolat áll fenn, hogy erről a viszonyról külön is szólnunk kell. A legősibb emberi közösség, a család, szervesen következik Isten teremtői parancsából. Isten az embert férfiúvá és asszonnyá teremtette és az új ivadékok nemzését és felnevelését a két különböző nemű emberi lény közösségére, a családra bízta. Mialatt a Szentírás kiemeli, hogy Isten az embert férfiúvá és asszonnyá teremtette, egy szót sem szól arról, hogy az emberek nemzeti, állami, társadalmi közösségekbe, mozgalmakba tömörülése szervesen következzen Isten teremtői parancsából. Ezek az újabb emberi közösségek tulajdonképpen mind a családi élet fejlődéséből és a különböző családok összeállásából állottak elő. A primitív család minden tekintetben gondoskodott önmaga léteének fenntartásáról. Az emberi élet fejlődése, komplikálódása tette szükségessé, hogy bizonyos családok csak bizonyos foglalkozási ágat üzzenek. Amilyen mértékben haladt az ember a fejlődésnek ezen az úján, annál inkább szükségessé vált a különböző családok összetartásának kiépítése. Minél erősebb és igazibb egy családnak az élete, annál nagyobb az életsikere a családokból alakult életközösségeknek is.

A család és egyház viszonya minden más közösségénél erősebb és lényegesebb. Az egyház a családban mindenekelőtt az Istenben való legteljesebb példáját látja. Erre utal Pál apostol az efézusi gyülekezethez írt levelében, ahol a házastársak egymáshoz való viszonyában az egyház és Krisztus egymáshoz való viszonyát látja. (5. rész 22—23.) Miután Isten nekünk Atyánknak, mi pedig neki gyermekei és egymásnak testvérei vagyunk, az Istenben való élet valójában a legigazibb családi életet jelenti. Amilyen mértékben erősödik az igazi keresztyén családi élet, olyan mértékben erősödik Isten igaz tisztelete a földön. Ahol pedig elbontják a családi élet igazi korlátait és megsemmisítik Istennek a családalapításra vonatkozó parancsait, ott valójában az Isten igaz tiszteletével állanak szembe.

Az egyház minden református családtól azt kívánja, hogy Isten parancsához híven, mint Istenországának létszínnyitett mása, Isten dicsőségére éljen. Ezt a parancsot pedig csak akkor lehet végrehajtani, ha az egyház életében komolyan érvényt szerzünk Isten Igéje parancsának. Minden keresztyén családnak egyben keresztyén közösségnek is kell lennie. Etkezés előtt és után elmaradhatatlan az asztali áldás elmondása, emellett a családnak alkotmat kell keresnie arra, hogy egyházi éneklés, imádkozás, bibliaolvasás közben mint családi közösség gyarapodjék a hitben.

Hogy milyen szoros kapcsolat van az egyház és a család között, mi sem mutatja jobban, mint az, hogy az egyház 4 Isten-tisztelete: a keresztelezés, esketés, konfirmáció és temetés a legszorosabb kapcsolatban van a

* Mutatvány a szerző Az Ige egyháza c. könyvéből.

családdal. Az egyház nevelői munkája tulajdonképpen a keresztyén családok közös munkája, ezekben a munkákban a keresztyén szülők támogatására siet az egyházi közösség.

Ha ilyen szoros kapcsolat van a református hit és a család között, akkor nagyon természetes, hogy az igaz református család egyhíti és pedig református hitű család kell legyen. Semmiképpen sem lehetünk tehát hívei a vegyesházasságnak, sem pedig annak, hogy a gyermekeik két különböző hitet valljanak. Minden református ember számára kell olyan fontosnak lennie a saját hitének, hogy azt házassági érdekből sem el nem hagyja, sem abban meg nem alkuszik. Minél inkább telik az idő a vegyesházasság alapján felépült családok fölött, azok tagjainak egymáshoz való viszonya az

esetek többségében mind lehetetlenebbé válik. Ennek a főoka különösen a római egyház meg nem alkuvó magatartásában van, mert ez az egyház az állami törvények ellenére vadházasságnak, ágyastársi viszonyoknak tekintti az általa meg nem áldott, de polgárilag megkötött és református egyházi szertartás szerint megáldott házasságokat és az ilyen házasságból született gyermekeket törvényteleneknek bélyegzi. A mi egyházunk nem gyakorolja ebben a kérdésben azt a telkiismereti kényszert, amellyel a római egyház a vegyesházasságoknál eljár, de a leghátrózottabban megkívánja híveitől az ezen a téren való öntudatosságot. Egyházi tisztséget olyan református ember, aki minden gyermekét meg nem református hitben neveli, nem is viselhet.

LÁSZLÓ DEZSŐ.

Az evangélikus külmisszió mai munkájáról.

Ágostai hitvallási evangélikus testvéreink életét és munkáját nem érezzük eléggé közeli nek, mi, részint, mert Erdélyben „elhanyagolhatóan“ kevés a magyar ág. evangélikus, részint, mert a szászok jórészt azok s ennél fogva szinte elkerülhetetlenül hozzátapad valami idegenszerűség.

Kevésbé ismerjük ág. evangélikus testvéreink külmissziói munkáját is. Pedig a magyar protestáns külmissziói evangélikus gyökerű, az úttörést végző első misszionáriusaink, Böhm Sámuel a múlt században és Kunst Irén századunk első emberöltőjében, ág. evangélikusok.

A magyarországi ág. evangélikus külmissziói törekvések szószólója, a „Missziói Lapok“ immár XXVII-ik évfolyamával szolgál. Alapítója ma is élő Scholtz Ödön, ma Németh Károly szerkeszti. A lap mögött álló Magyarhoni Ágostai Hitvallású Evangélikus Misszióegyesület bár önállóan, de az egyházzal mégis szoros együttműködésben, már évtizedek óta dolgozik a német és finn ág. evangélikus missziókkal kapcsolatban. S csak egy éve, hogy első misszionáriusát kibocsáthatta, Kunos Jenő személyében. A külmisszió legrégebbi harcosa, tudományos téren is úttörője a magyar ág. evangélikusok közt dr. br. Podmaniczky Pál, akinek soproni teológiai hallgató tanítványai ma körülakon élesztik a magyar ág. evangélikusok közt a külmisszió tüzét.

Kunos Jenő missziói elhivatását Finnországban nyerte s a Finn Misszió Társulat Intézetében képezték ki, kiküldetéséhez is hathatós támogatást nyerve a rokon néptől. 1939. II. 14-én bocsátották ki, ugyanakkor kelt egybe Liesche Natáliával. Azonnal útra is kelt (felesége azonban csak az idén mehetett utána) Kinába, 1939. márc. 27-én érkezve meg Pekingbe, ahol ma a harmadik nyelvtanfolyamot végzi, ugyanabban az intézetben, ahol Babos Sándor is elsajátította volt a kínai nyelvet.

Kinában az ág. evangélikus missziók (német, amerikai, svéd, norvég, dán, finn és most már a magyar munkák) missziói munkamezeje Közép-Kína, Hankow-ban lévén a missziói központ, A munka maga hatalmas területen, főként evan-

gélizáló utazásokból áll. Kunos Jenő csak most kezdi ezt, amit a mi misszionáriusunk, akivel egyébként odakint találkoztak, régóta végez.

Ma a kínai ág. evangélikus misszió, mint a „Missziói Lapok“ legutóbbi számaiból összegezhető, a háborús helyzet dacára is, gazdag lehetőségekkel bír, minthogy a brit misszionáriusok egyre inkább tért veszítenek, sok közülük már is kénytelen volt elhagyni állomásukat (Honauban, Sanziban stb.) s Pekingben pl. két angol missziói iskolát bezártak. És az evangélikusok nagy odaadással dolgoznak is. Köz tudomású, hogy a kicsi finn nép 170, a dán 277, a norvég 417, a svéd 800 missziói munkással küzd Isten országa diadaláért s ezeknek nagy százaléka éppen Kinában, ahova a múlt év végén pl. csak Norvégiából 8 új misszionárius utazott ki. Ennek jelentőségét csak akkor értjük meg igazán, ha tekintetbe vesszük, hogy pl. a szintén evangélikus Lipcsei Misszióknak egymagának 26 misszionáriusa hagyta el helyét és tért haza közelebről Afrikából, a férfimisszionáriusok nagyrésze pedig internáló táborba került az ottani brit gyarmatokon.

A Hermansburgi Misszió ma is működhetik Abessziniában, a Rajnai pedig, 26 főállomással, Szumátra szigetén nyer egyre nagyobb teret a munkára. Az utóbbi áldott szolgálatot végez a kínai belpoklosok között.

Az ág. evangélikus misszió legjobban elakadt a mai helyzet következtében Indiában, ahol már az angol hadüzenet napján fogságba vetették az összes német misszionáriusokat s az északi népek misszionáriusai csak nagy nehézséggel tudtak a szolgálat pótlásában közreműködni. Ma ugyan enyhült ez a helyzet, de a munka erősen korlátozott s jövője teljesen bizonytalan.

E néhány feljegyzésből is láthatjuk, hogy evangélikus testvéreink missziói munkája igen jelentős és figyelmünkre, imádságunkra méltó. A nehézségek, elakadások, bizonytalanságok itt-ott bénítják, de a próba bizonyára csak megtisztítja, el nem akaszthatja Isten világhódító munkáját, melynek diadaláról Krisztus a zálog s melyért az Ő nevében, derekasan kiveszi ré-

szét a testvér-protestáns nép is. Hogy az ág. evangélikus hívek serege milyen áldozattal áll a munka mögött, elég rá a legkisebb példát említeni: a magyarországi ág. evangélikusok által 1938-ban a külmisszióra adott pénz végösszege 9064 P. 21 fill. volt, ami kb. 3 millió lejnek felel meg. („Missziói Lapok“, 1940. január.)

Ezt ennél a missziónál is, a többinél is, ki lehet fejezni számokban, de amiből az ág. evangélikus misszió valójában él, az a megszámlálhatatlan, csak Isten által számontartott imádság, hogy Isten uralma ölelje át és békítse meg Vele és egymással a népeket.

H. J.

Sáfárság 1940-ben.

A menekülő pénz. Mindenütt olvashatjuk mostanában, hogy hogyan igyekezik menekülni a tőke. A világszerte dúló háború többek között bizonytalanná tette az eddig „biztos“-nak hitt tőzsdéket és pénznemeket. Azok az értékelések, amelyek eddig a különböző pénzek értékét és egymáshoz való viszonyát meghatározták, egyszerre bizonytalanná és ingataggá váltak, mert megingott maga az alapul vett pénzegység is.

De nemcsak a pénznek értékét meghatározó tőzsdérfolyamokkal van baj. Baj van magával a pénzzel is. Egyes országok egész ércpénzfedezete másfelé vándorolt; egy csomó pénznem egészen megszűnt.

Olvashattuk, hogyan özönlik az arany Amerika felé. Európa talaját sok ország már nem tartja elég biztonságosnak, ezért aranyfedezetét más világrészbe szállíttatta át. De ott is csak bajt okoz a sok arany, ahová eljutott, mert felborítja a gazdasági egyensúlyt

Jó, jó, mondják erre sokan, de mindez nem érdek el engem. Nekem nincsenek tőkém idegen országok bankjaiban, sőt saját országom bankjaiban sem. S mint ahogy attól nem vehetik el gépkocsiját, akinek *nincs*, — úgy én is nyugodtan olvashatom ezeket a híreket s még talán hálás is lehetek, hogy mennyire nem érdekelnek ezek engem közelebről.

Valamink azonban mégis csak van. Egy kis félretett pénzünk, egy kis telkünk vagy házunk. Valami, amit éveken át gyűjtöttünk és most is gyűjteni próbálunk, hogy öregségünk eljövetelel fenntarthassuk vele életünket. És amink van, annak a sorsa aggaszt. Mit csináljunk vele? Tartogassuk azt a kis pénzt, vagy befektessük valamibe? Vegyünk egy kis házat?

Mit kezdünk hát azzal, amink van?

A legtöbb mai ember két megoldáshoz juthat el ilyen gondolkodás után. Az egyik gondolat: ilyen időkben nem érdemes tartogatni a pénzt. Éljük ki magunkat, amíg lehet. Amit megesszünk, megiszunk, elmulatunk, az legalább a miénk. Vegyük meg, ami esetleg nem is szükséges, de kényelmünket mégis csak növeli s legalább — megvan. A másik megoldás a

féltőn összekuporgatott pénz vagy érték *el-ásása*, vagyis gyümölcstelen módon való biztonságba helyezése valamilyen módon. Hogy azután földbe ásom el, harisnyaszárba teszem-e belé, vagy akár a zsebemben hordom azt a „vagyont“, — az igazán mellékes.

*

Biztos befektetés. Ha meg akarjuk keresni, hogy van-e pénzünknek, értékeinknek egészen biztos és elveszítethetetlen megőrzési vagy befektetési lehetősége: éppen a mai helyzet egy pár lényeges szempontot adhat nekünk.

Csak azt a befektetést nevezhetjük biztonságosnak — mutatnak rá napjaink —, amely teljességgel megingathatatlan, örök és elveszítethetetlen értékre váltja be ingadozó és menekülni akaró vagytonunkat. Olyan értékekre van szükség, amelyeket nem befolyásol háború vagy béke, ágyutűz vagy repülőbomba, menekülés vagy helybenmaradás.

Van-e ilyen érték? Tudjuk: egyetlenegy van: *a lélek*.

De hát hogyan vehetünk mi a pénzünkért, vagytonunkból lelket?! És miféle lelket vegyünk? Nem ellentétben áll-e ez a két fogalom egymással és nem átkot érdemelt-e az a Simon mágus, aki pénzért akarta megvenni a Lélek adományát?

Ne értsük félre a dolgot! Itt nem arról van szó, hogy másoknak a lelke, vagy egyenesen Isten Lelke pénzért megszerezhető, tőkebefektetés céljára alkalmas valami volna. Itt *saját* lelkünkről van szó. Arról a lélekről, amely Krisztus szavai szerint többet ér az egész világnál s amelyet éppen vagytonuk miatt olyan sokan elveszítettek már.

Emlékezzünk az Igére: „Áron is megvegyétek az alkalmatosságot, mert a napok gonoszak.“ Ma erősebben cseng fülünkbe, mint valaha is a történelem folyamán: „Keressétek először Istennek országát, és az ő igazságát; és ezek mind megadatnak néktek.“ És minden időben módjában állott az embernek, hogy pénzével, vagytonával megsegítse azokat a „kicsi-

nyeket“, akiken segítve magával az Úr Jézus Krisztussal cselekedett jót, tehát örökkévaló kincseket gyűjtött magának.

Gyakorlati téren ez azt jelenti, hogy ma Isten több áldozatot, a segítő szeretetnek nagyobb mértékét, egy szóval: jobb sáfárkodást kíván mitőlünk. Ma sokkal inkább meg kell látnunk, hogy csak az Ő uralma, csak a Neki való szolgálat teheti pénzünk, életünket jól megőrzötté, bizonyossá, elveszithetetlené.

Egyházunk terheiben ma sokkal nagyobb mértékben ki kell vennünk részünket. A felépített vagy rendbehozott templom, a megnyíló iskola, a nagyárossaink külső negyedeiben épülő református imaházak a mai idők legreálisabb, legbiztosabb befektetései. És egyházunk minden munkatérén „nem kényszerítésből, de örömet“ a mi munkánkat, a mi pénzüket, a mi életünket várja Isten, hogy cserébe örökkévaló javakat adjon minékünk és gyermekeinknek.

Sok szomorú példát hozhatunk fel arra, hogy nem ismerjük a sáfárság lelkét s ezért bizonytalanságunk csak fokozódhat. Beszélhetnénk az iratterjesztés megcsappanó forgalmáról, az Árvaház, a Regáti Misszió, Külmisszió és a saját gyülekezetünk ezernyi bajáról. Vasbetonból öntött, bomba- és betörésmentes bankoknál ezerszerre biztosabb helyen lenne ezekben a pénzünk. Magunk fejlődünk ezeket fejlesztve, magunk gazdagodnánk, ezeket gazdagítva. Miért félünk hát attól, ami egyedül tud megszabadítani minket a félelemtől?!

*

A kamat. Hogy egy tőke valóban jó helyre van-e befektetve, azt a kamat mutatja meg. A földbe ásott talentum *mindig* pusztulást és ítéletet jelentett arra nézve, aki — bármilyen gondolattal, de — elásta azt.

Szentírászerűbb kifejezéssel ezt a kamatot *gyümölcs*-nek kell neveznünk. Hogy tehát a fentebb mondottak mennyiben felelnek meg a valóságnak, azt a különböző tereken már mutatkozó gyümölcsökről ítélnéljük meg igazán.

— Örömmel olvashatjuk az „Egyházi Újság“-ban, hogy Regáti Misszióink legfontosabb fellegvára: a bukaresti református egyház hogyan épül és erősödik. Pedig „igazság szerint“ kétségbeesve kellene abbahagyja munkáját, hiszen évszázados temploma is veszedelemben van. De volt egy pár lélek — hozzánk hasonló, csüggedéseket is érző, gyakran tévedésekbe is eső lélek —, aki rátette életét erre a munkára és végzi azt; és ott voltak és vannak mellettük mások, akik biztosabb befektetésnek látnak egy vakolatlan templomot, mint saját — talán soha fel nem épülő — házukat.

— A kissármási pár lélekszámú szórványban templomiskola épül. A tervet és a kezdést minden részről sok fejcsóváló kételkedés fogadta. De ismét ott volt egy-két sáfárlélek, aki szívügyggyé tette a Mezőség szörnyű szór-

ványhelyzetének mielőbbi megoldását — és hogy nem álmvárakat építenek, azt mutatja a beton-alap. A kezdeményező hit éke itt is befuródott már mások szívébe is, és innen is, onnan is kirendeli Isten a segítséget.

— Az „Egyház és Misszió“ füzet sorozata négy évvel ezelőtt minden tőke nélkül indult meg. Az eladásból befolyó pénzt újabb füzetek kiadására fordították. Táplálta ezt a kis mozgalmat az a pénz is, amelyet vasárnapi iskolás gyermekek, lelkipásztorok és tanítónők által beküldött használt bélyegek eladásával lehetett szerezni. Ma tizenkét kiadványa van az „Egyház és Misszió“-nak; 4000 lej készpénze; kb. ugyanennyi értékű feldolgozatlan bélyege és 8—10.000 lej értékű iratkészlete. Szórványoknak, Regátba ezenkívül *ingyen* adhatott eddig kb. 5—6000 lej értékű mindenféle iratot.

Folytathatnám tovább is a felsorolást. Hiszen IKE-munkánkról, Főiskolás-munkánkról, amelyeket egyedül sáfárkodó lelkek hite éltet, még nem is szólottam. De inkább arról kell még megemlékezni, hogy az ilyen látható gyümölcsök mellett az *igazi* gyümölcsök azoknak a szívében érnek, akik bekapcsolódtak egy-egy ilyen munkába és nem kérve, de egyenesen *kerülve* tetteik nyilvános dicséretét, bizonyosságot tesznek arról, hogy igazi jutalmukat már elvették magától az Úr Istentől.

És ez a gyümölcs nemcsak Istentől megerősített léleknek az ajándékát nyújtja, hanem az *egész életnek* a biztonságát. A sáfár-lelkek nem féltik pénzüket, egészségüket, jövődjüket, gyermekeiket sem. Tudják, hiszen *látják*, hogy Isten adja a legnagyobb kamatot a Hozzá befizetett pénzre.

De pénz helyett elsősorban *hitet* kíván tőlünk az Isten, hogy hitünk határozhasson pénzünk felett. Végső fokon ugyanis előttünk kell, hogy álljon Luther Mártonnak az a Szentírásból vett bizonyossága, hogy: „Gyermeket, nőket, testi életet, hírt és jóllétet elvihet, benyelhet a föld gonoszsága: de megmarad Isten országa!“

Sipos Géza.

GYÜLEKEZETI ÉLET

Szabadtéri istentisztelet.

A tapasztalat azt mutatja, hogy nagyobb városokban a templomlátogatók száma nyárelejétől őszi csökkenésben van.

Rendes vasárnapi templomlátogatók egyszer csak nyárelején kimaradnak, hogy szeptember végén ismét előkerüljenek.

Ezt a kérdést az egyház vezetői és hívei sokféle-képen magyarázzák és különbözőképpen igyekeznek rajta segíteni. Constantinán a lelkész az istentiszteletet 10 órától 11-re tette, hogy a híveknek legyen idejük napfürdőzni és templomba jönni is. Mondanom sem kell, ez a helyzet nem változtatott.

A teremtés koronája — az ember — munkás, iparos, kereskedő, vagy tisztviselő, a heti idegőző, farsztól

munkája után a szabad természet ölébe vágyik. Levegőre, fényre, vízre, napsugárra van szüksége, egészsége fenntartása, esetleg helyredállítása végett.

Igy adódik elő az az eset, hogy az Isten képére és hasonlatosságára teremlett ember vasárnap reggel választás előtt áll. A harangok, vagy a turistaegyesületek hívására hallgasson-e? 80 százalékban az utóbbit választja és vasárnap reggel ezrével mennek kirándulásokra.

*

Az egyház hivatalos felfogása legfontosabbnak tartja a szórványok gondozását. Uldna menni egynek is, hogy el ne vesszen. Mind nagyon szép és helyes. De miért nem lehet utána menni a tömegeknek? Miért nem lehet istentiszteletet tartani a szabad ég alatt? A Félixfürdő forrásánál rendszeresen, nyáron, vasárnaponként, hol sok-sok ezrével vannak kirándulók Váradról. Ott, hol évszázadok óta ezer méter mélységből tör a föld felszínére a forró kénsvíz, mely csodálatos erejénél fogva sok-sok ezer szenvedő betegnek adta vissza egészségét.

Maga e természeti csoda megdöbbeníti az embert, fogékonnyá teszi a lelket. Ha ott hangzana fel az ének: „Az Ur csodásan működik...”, vagy tovább, „Mint ittkos bánya mélyiben formálja terveit...”, úgy az egész kiránduló társaság az ének jelentőségét, mely tartalmazta a forró kénsvíz, mely csodálatos erejénél fogva sok-sok ezer szenvedő betegnek adta vissza egészségét.

Ha a torlai hasadéknál, e világhírű természeti

csodánál elénekelnek „Nagy vagy Te Isten, nagy a Te hatalmad”, bizonyára hatna a lelkekre.

Ha a Szentanna tónál ég felé szállna a fohászkodás „Isten, kit a bölcs lángesze föl nem ér...”

Tudom, e gondolatokkal nem fognak megbardukozni egyesek, mert nem református gyülekezetéről van szó, hanem különböző felekezetű kirándulótársaságról.

*

A budapesti Nemzeti Színház művészi és műszaki személyzete ugyancsak különböző felekezetű férfiakból és nőkből áll. E nagynevű műintézet ref. művészei és műszaki személyzete, a színház százéves jubileuma előtt, mely országos jellegű ünnep volt, felkeresték a budapesti esperest, kérve, küldjön — munkahelyükre a színpadra — lelkészt, ki részükre istentiszteletet tartson és az úrvacsorát kiszolgálja. Ez meg is történt. Illesse tiszteletet őket, méltóbban nem foghattak volna a jubileum megkezdéséhez.

Ugyanezek a művészek Maddch klasszikus mondását „Ember küzdj és blzva blzúd” tizezres tömegek elé viszik a szegedi fogadalmi templom terére nyáron.

Miért nem lehetne a „Szentírás” örökéletű szavait nyáron, az Úristen csodás és fenséges templomában a kék égboltozat alatt elolvasni és ott prédikációt tartani.

GERGELY JÓZSEF
presbíter.

Részletek Bod Péter önéletrajzából.

13. Mivel a pestis még nem szűnt meg mindentlét, a Szebenben felállított Egészségügyi-Bizottság levelével kellett menni. Ennek elnyerése után, minden lépésnél figyelve és körültekintve, a biztosok tanúsítványával Károlyba jöttünk méltóságos Károlyi Sándor grófhoz s az ő levelével megerősítve Debrecenbe és innen Pestre, majd átkelvén a Dunán, Székesfehérvár felé fordítottuk útunkat és Mór községben, a Vértes-hegy lábánál kényszerültünk megállani és ott vesztegárban maradni. Itt 12 napi késedelmet szenvedtünk, öten voltunk, hárman debreceniek: Kardos István. Kulín Demeter, Losonczi János és mi ketten enyediék: Borszéki József és én. Öten nem költöttünk többet, mint 22 forintot, habár mindent drágán vásároltunk Ennek pedig az a magyarázata, hogy a körültekintő református egyházak bennünket úgy pénzzel, mint természetbeniekkel gazdagon segítettek.

14. Kiszabadulván a vesztegárból, egyenesen Bécs felé indultunk, ahová július 3-án be is léptünk. Miután meglátogattuk a császári könyvtárat s más megtekintésre érdemes helyeket, s megvásároltuk az útra szükséges dolgokat, egy becsületes ifjú, Dömjén Gergely közbenjöttével, aki akkoriban Tarczali Zsigmond úgynök mellett behajtó volt, július 7-én a nürnbergi követvel útrakeltünk és Melken, Linzen, Passaun, Sraubignon és Regensburgon át végre július 14-én Nürnbergbe érkezettünk, ahol mindent meglátogattunk, ami megtekintésre méltó volt. E tekintetben sok hasznunkra volt a bécsi Ab Einbach Antal báró, aki mint jártas ember, amit tapasztalhattunk, segítségünkre volt. Nürnbergben voltunk a Hornmann-féle rézmetszőműhelyben, egy óriási kőből való ökor volt felállítva, ezzel a felirattal:

Omnia habent ortus, suaque incrementa, sed ecce
Quem cernis nunquam Bos fuit hic vitulus.

(Mindennek megvan a maga eredete és növekedése, de ime ez az ökor, melyet látsz, soha sem volt tinó.)

Itt a szegények templomában van elhelyezve a császári korona a kormánypálcával egy falárába zárva, amelyet 25 arany lefizetése ellenében megszoktak mutatni annak, aki kívánja.

Nürnbergből távozva, Würtzburgon át Majnai Frankfurtba érkezettünk, ahol hallottuk az ottani híres köz-

mondást: Reformati pecunias, Lutherani regnum, Catholici ecclesias tenent Francofurti. (Frankfurtban a pénz a reformátusok, az uralom a lutheránusok, a templomok a katolikusok kezében vannak.) Mert a (katolikus) papoknak nagyszerű templomaik vannak és az uralom a lutheránusok kezében van, leggazdagabb kereskedők pedig a reformátusok. Ezeknek azonban nincs templomuk a városban, hanem távol a várostól. Itt tapasztaltuk a legtehetősebb kereskedőnek, De Verhagen Jánosnak az emberségességét, aki nemcsak ingyen bort ajánlott fel, hanem minden módot felhasználált, hogy minél jobban ellátva bocsásson el bennünket.

15. Frankfurtot elhagyva, Mainzba, innen a Rajnán át Koblenzbe, Bonnba, Kölnbe mentünk. Itt szintén a legtehetősebb kereskedőnek, De Beche Walthernek, akihez De Verhagen ajánlott be bennünket, tapasztaltuk az emberségességét. Ő gondoskodott arról, hogy hajóval vitessünk Nimwegenbe. Ott a jezsuiták könyvtárában egy óriási földgömböt néztünk meg, melynek pártját sohasem láttam; egy bizonyos herceg számára készült, a könyvtárba pedig ajándékképpen került. Mainztól velünk jött egy bizonyos Spitzbub, egy titkos tolvaj, aki Husz Jánosnak mondta magát és a manheimi herceg titkárának; alig birtunk túljárni a ravaszságán. Ez aztán, mikor észrevette, hogy nem bíznunk benne, mint hivatalos és kelletlenül fogadott vendégben, néhány könyv és a fűthető szoba kulcsának ellopása után távozott. Mi Nimwegenbe igyekeztünk tehát, de a Rajnán vihar támadván, alig kerültük ki az elmerülést. Nimwegenből kocsin mentünk Utrechtbe, ahol akkor a következő magyarok voltak: Szigeti Gyula István, Rétyi István, Losonczi István stb.

Egy napi késedelem után Amsterdamba érkezettünk, ahol akkor ott tartózkodott még Cajanus, az óriási termetű svéd, akinek akkora volt a teste tömege s magassága, hogy ujjaim legvégével sem értem el a vállait, ő pedig kezével ütögette a mestergerendát, melyet én felnyújtott botommal sem tudtam elérni. Ennek a magas termetének megfelelő volt a kövérsége, de nagyon bődujt volt. Egyebek között láttunk óriási magas struccmadarat és oroszlanokat.

Amsterdamból Harderwijk felé tértünk kitűnő barátommal, Jancsó Mihállyal. Itt a theologia tanára Cremer

Bernát Sebestyén volt, a történelem pedig Struchmejer János, mindketten a magyaroknak igen nagy jötevői. Az ő üdvözlésük után végre augusztus 6-án beléptünk Leydenbe. Itt akkor a következő magyarok voltak: Császár Péter, Bardócz Pál, Sófalvi József és Deáki Sámuel.

16. Hollandia és Wesfrisza tekintélyes és hatalmas rendei theologiai kollégiumába a növendékek sorába az 1740. évi augusztus 23-án felvétetvén, lelkem legnagyobb gyönyörűségével három évet töltöttem el tanulmányok közt. A tekintélyes rendek theologiai kollégiumában és az akadémián Schultens Albert tanítását hallgattam, aki a kollégium igazgatója, az akadémián pedig a keleti nyelvek és a zsidó régiségek tanára volt. Látogattam az előadásait a héber arameus, azaz szir és chaldeus és az arab nyelvből is; felolvasásait a zsidó régiségekről Reland vezérfonala alapján; nyilvános fejtegetéseit a biblia héber, valamint a Septuaginta és Homeros görög szövegéről; theologiai előadásait a Catechesis Palatina szerint, valamint Van Til Salamon kinyilatkoztatott theologijának rendszere szerint. Tollba mondotta a héber nyelv lexikonát, amely hogy végre napvilágot lásson, azt a tudományos világ Schultens János jakabtól, Albert fiától és hivatalában kiváló utódjától várja.

A kollégium igazgatója akkor Knible Dávid leydeni lelképásztor volt, aki az esti órákban az asztalnál fejtegette a görög újszövetséget és a benne előforduló görög vagy zsidó régiségeket, bőven tárgyalta a haladni kívánók nagy hasznára.

Az akadémián a theologiat tanították:

Vesellius János, egy tiszteletreméltó öreg, aki a 73. évét már betöltötte, de egészséges és erőteljes volt. Ő Pictet Benedek theologiai tanításait olvasta fel. Őt két éven át hallgattam.

Van der Honert János, Taco Hajo fia. Ennek theologiai rendszerét három éven át hallgattam, azonkívül a jövendőlt theologia magyarázatát, tipikát, katecheikát, valamint egyháztörténelmet Lampius F. A. nyomán, nemkülönbön egyházzsónoklati módszertant.

Alberti János. Ennek úgy a rendszeres theologiai, mint a hitszónoklattani magyarázatain három éven keresztül jelen voltam.

Esgers János. Ezt nem látogattam.

A jog tanárai voltak: Vitriarius J. Jakab, Rucher János Konrád, Scheltinga Gerlacus, Schwartz Joachim. Vitriarius tanítását Grotiusnak a háború és béke jogáról szóló munkájáról két év lefolyása alatt látogattam. Schwartztól kétszer hallottam Justinianus Institutiót.

A bölcsészetet tanították: Van Muschenbroek, akit a fizikából és Euchitesről hallgattam és megnéztem a kísérleteit a fizikai előadó teremben. Gravesande P. Jakab és végül ennek utóda Lulofs János.

A történelemnek, szónoklattannak, görög és római régiségek tanárai voltak: Van Oudendorp Ferenc, akinek felolvasásait Tursellinus történelmi vezérfonaláról látogattam. Hemsterhius Tiberius. Őt is látogattam néha, amikor az újszövetség görög szövegét fejtegette és a görög régiségeket adta elő. Havercampius Sigebertus a legelső régiségbuvár. A nevezettek kivül láttam Albinus Bernát Sigfriedet holttesteket boncolni, Gambius Jeromos Dávidot, amint vegytani kísérleteket végzett és Lulofsot a csillagok és a hold foltjai bemutatásánál.

17. Ezek azok, akiknek a tanításával élve igyekeztem valamelyes tudományos kincset gyűjteni. Ők, midőn az akadémiáról távoztam, habár érdemtelenül, mégis ajánlásukkal díszítve akartak elbocsátani. Ezt emlékküre itt is fel akarom jegyezni.

Igy tehát a nagyon elfoglalt Schultens röviden ezt írta:

Schultens A. legszívesebb üdvözlését!

A kiváló ifjú, Bod Péter úr, miután bevégezte nálunk a tanulmányait, vissza akarván térni hazájába, megérdemli, hogy nálunk végzett lelkiismeretes és kitaró munkájának tanúsítványával bocsáttassék el és a legjobb érdemjeggyel ajánltassék. Kétségtelenül úgy az

akadémiának, mint a theologiai kollégiumnak egyik legméltóbb tagja volt és mivel kötelességének mindenben eleget tett, sohasem mulasztotta el ismeretei kincsét növelni és gyarapítani. Távoztakor avval a legszebb reménnyel kísérem, hogy tudományával és életével mások előtt világitani fog és a tudós világ és az egyház dicsét növelni fogja.

Kelt Leydenben, az 1743. évben, július 20. napján.

Honert pedig a következő ajánlólevéllel látott el:

A mi Urunk Jézus Krisztusban az olvasónak legszívesebb üdvözlését mondja van der Honert János, T. H. fia, a theologia tudora és ugyanezen tudománykarnak, valamint az egyháztörténelemnek rendes tanára a Leydenben lévő németalföldi akadémián.

Hogy az igazság elnyerje a tekintélyét, az erény pedig a jutalmát, én mindazok előtt, akiknek valamely módon érdekében áll, hogy megludják, tanusítom, hogy a kiváló és érdemes férfiú, az erdélyi Bod Péter, akadémiánk egyik legkedveltebb tagja, az én különféle tárgyú theologiai tanításaimat úgy az akadémián, mint otthon oly nagy szorgalommal és szerénységgel látogatta, hogy annál nagyobbat sem kívánni, sem kifejtteni nem lehet.

Azokat a kétségtelenül nagy és dicsérendő eredményeket, amelyeket innen szerzett, nem csak minden adott, de általa a legbuzgóbban keresett alkalomkor is feleleteivel, beszélgetéseivel, vitaközönsévelem csak előttem, hanem nagyszámú más tekintélyes férfiak előtt is elég bőségesen bizonyította. Feddhetetlen, s theologushoz igen méltó életet élt. Mivel ez így van, igen könnyen megnyerte szeretetemet, előttem becsült, mindenki előtt kedvelt volt. A jóságos nagy Istent könyörögve nagyon kérem, hogy törekvéseit kegyesen támogassa és őt a hazájában lesújtott egyházunk hasznos szolgájává és az örök üdvösség biztos részesévé tegye.

Kelt Leydenben, az 1743. évben, július 15. napján.

Alberti a következőt adta:

Üdvözlét az olvasónak! A kitünő férfiú, Bod Péter, Erdélyből való magyar, míg e három éven át a németalföldi akadémián tartózkodott tanulmányai előmozdítása céljából, más jeles férfiak kivül, akiket hallgatótt, az én úgy nyilvános, mint magán theologiai előadásaimon is részt vett, nemcsak mint serény, szerény, tapasztalt hallgató, hanem mint született, gyakori és sürge vitázó (actor) is; a jó és keresztény férfiú minden feladatának eleget tett nálunk, (amennyire tudva van) és a fáradozásain elége bőséges gyümölcsöt nyerte el, amiről előtünk különféle vizsgálatokon bőséges tanúságot tett. Hogy őt e bizonyítvánnyal díszítem is midőn övéhez visszatérni készül, szerencsekívánataimmal kísérjem. Örömet tettem és kötelességemnek tartottam. Adja a jóságos nagy Isten, — hogy megkezdett fáradozásai majdan az egyháznak hasznára és vigaszára váljanak. Őt minden jó embernek a legmelegebben beajánlani kívánjuk.

Kelt Leydenben, 1743. július 7-én (Ipsius nonis Iulii.)

Alberti I., a theologia tudora és rendes tanár.

Schwartz, a jog tanára:

Üdvözlét a kegyes olvasónak! Ennek a levélnek a tulajdonosa, Bod Péter, a nemes és jeles férfiú, ebben a mi akadémiánkban nemcsak a theologiat, hanem (amit magam bizonyíthatok) a polgári jogtudományt is dicséretreméltó buzgalommal tanulmányozta. Justinianus Institutióról tartott előadásaimon és feleleteivel magát képzettnak és igyekvőnek mutatta. Hogy ez neki ne csak díszére, hanem előnyére is váljék, igen kívánom. Szorgalmának és előhaladásának ezt a bizonyítványát kérértére nemcsak megtagadhattam, de nem is akartam.

Kelt Leydenben, Hollandiában, július 2-án, az Üdv 1743. évében.

(P. H.)

Erényeinek nagyrabecstőlje, Schwartz Joachim, magdeburgi szász, a jog rendes tanára.

18. Miután barátainknak, pártfogóinknak és jóakaróinknak búcsút mondtunk, az 1743. év július 24-ik napján este este eltávoztunk Leydenből mi ketten, én és tanulmányaimnak majdnem gyermekkorától, most pedig vándorlásomnak társa, Berzétei József.

Az akadémia az alábbi utlevelet állította ki:

Üdvözlét az olvasónak!

E levelemmel bizonyítottam, hogy Bod Péter úr, a leydeni akadémiaának törvényesen beírt tagja volt, amint ez a beiratkozások könyveiből előttem nyilvánvalóvá lett. Mivel most hazájába visszatérni szándékozik, ismételtelen kérem, hogy útjában ne érje semmi akadályoztatás és semmi késedelemnek ne legyen alávetve útja megtételére szükséges felszerelésével, hanem ellenkezőleg bőségesen részesüljön mindazon emberségek szolgálataiba, melyeket az utasoknak szokás megadni és ezt annál inkább, mivel a mi földünkön, ahonnan elutazik, semmi ragályos betegség sem dühög. Hogy ezen levelem nagyobb hitelt nyerjen, aláírtam nevemet és reányomtam a leydeni akadémia kisebb pecsétjét.

Leyden, 1743. július 20.

(P. H.)

Schellinga Gerl, az akadémia tanácsjegyzője.

Amsterdamból július 29. napján elindulván, életünket és vagyonunkat a tengerre bíztuk és mivel kedvező szelet kaptunk, aug. 4. napján Hamburgba érkezünk. Itt két napig tartózkodtunk, a király postával Berlinbe utaztunk. Miután megnéztük a várost, s a könyvtárat az Odera mellett Frankfurtba és innen, miután megtekintettük, amit szükségesnek láttunk, s a honfitársainktól segélypénzt kaptunk, aug. 15. napján Boroszlóba értünk. Ugyanezen a napon értek Boroszlóba a könyvesládák, melyeket vízen Amsterdamból az elutazásunk előtt előre küldöttünk. Bányai István később pataki tanár ládái 5 és fél mázsát tettek ki, Berzétei Józseféi 8-at, az enyémeik 7-et; ekkor Amsterdamból az elutazásunk való szállításért 94 tallért fizettünk és így végre visszakaptuk könyveinket.

19. Boroszlóban a legnagyobb unalomban majdnem öt hetet haszontalanul töltöttünk el, mert hiányzott az alkalmatosság, amellyel könyveinkkel együtt biztonságban utazhatunk volna Magyarországra. Végül nyilvános vásár alkalmával hírt vettünk egy Molten Lé(h)ner Lőrinc nevű év. luteránus vallású tokaji kereskedőről, aki állítása szerint gyakrabban vezetett Belgiumból hazatérő tanulókat holmijukkal együtt Boroszlóból Magyarországra. Azt vélvén, hogy az ég küldötte őt, tárt karokkal fogadtuk és kértük, hogy legyen mellettünk a lengyel határszélen át Magyarországra leendő útazásunk közben, mikor ő is visszatér, Magyarországra. Ő még többet ajánlott fel, mint amennyire felkértük és bennünket reménységgel és ígéretekkel töltött el. Így örvendezve, hogy végre már véget vehetünk a bosszantó késedelemnek, szeptember 17-én elindultunk Boroszlóból Oppeln felé. Kalauzunkat, hogy annál hivebben szolgáljon bennünket, egy arannyal díjaztuk és azonfelül megígértük, hogy amíg velünk lesz, mi fogjuk elartani. Hamarosan megbántuk azonban ígéretünket és tettünket; ez az Edio annyira fősvény és fukar volt ugyanis, hogy a magáéból sokáig semmit sem költött eltartására, a mi társaságunkban azonban, midőn a fizetés reánk esett, egy nap alatt több ételt fogyasztott, mint amennyit három paraszt kapálás után bírna elfogyasztani. Ezért még az arcátlan ember is elszégyelte magát és bár senki sem készítette, — avval mentegette magát, hogy néha olyan betegségben szenved, hogy bármennyit rak a gyomrába, sehogy sem bír jóllakni. Azonfelül különféle módokat eszelt ki útközben a megszarolásunkra, különösen végre Bielitzben és Lengyelország határán. Különféle hazugságokkal környékezett meg bennünket abból a célból, hogy minél tovább ve-

lünk lehessen és ami költségünkön éljen. Még szekerekről sem gondoskodott, akikkel Magyarországra mehessünk. Ezért annak a fogadónak a zsidó gazdája, ahol laktunk, észrevevén az ő csalafintaságát, jóakarattól indítatva, szekerest keresett, akit feifogadván távozhassunk. Ezt észrevevő Molten Léchner, végre maga is velünk jött és miután fellogadtuk a szekerest, átraktuk hozzá a könyvesládákat. Mi pedig gyalog kelvén útra, Neustadt (Novitargum) felé indultunk, miközben Lőrinc a magunk lován kísért bennünket. Az út közepe táján újra elkezdett bennünket gyötörni, hogyha nem adunk neki ajándékba néhány rhénes forintot, előremegy és a harmincadon feladja könyveinket, hogy bármily tartalmuk legyen is, vegyék el őket tőlünk. Ennyi gazság részéről már annyira elkésérítet, hogy alig bírtam magam visszatartani, hogy el ne verjem; mégis fékeztem indulatomat és miután egy rhénes forintot adtunk neki, ez a hűtlen és kapzsi Echio eltávozott tőlünk, hogy soha viszont ne lássuk.

20. Mi pedig kocsin utaztunk Neustadtba, ahol okt. 4-én a zsidók a sátoros ünnepeket (Festum Tabernaculorum) ünnepelték a házak bejáratára tűzött gallyakkal. Itt alig kerültük ki, hogy le ne leplezzenek bennünket, hogy tanulók vagyunk, akiket a lengyelek, mi hely megcsípi őket, minden jog és méltányosság ellenére, könyörtelenül meg szokták adóztatni. Landsfeld Keresztély találkozván velünk a piacon, a maga szállására vezetett bennünket, nehogy a harmincados szemébe lűnjünk, előbb azonban egy semmirekellőt, aki el akart bennünket árulni, ajándék adásával hallgatásra birtunk. Innen a késmárki Landsfeld kíséretében és vezetésével mellett Liptómege felé indultunk útnak és a havasokon és igen magas hegyek gerincein át Késmárkba mentünk, ahol 1 napot pihenésre szántunk, majd Lőcsére és innen Eperjesre. Itt néhány napi tartózkodás után visszakaptuk ládáinkat, de nem károsodás nélkül, mivel néhány könyvet, valamint néhány porcellánedényt a harmincad főnöke jogtalanul megtartott magának.

21. Eperjesen az iskolamester, Longai János, s a tót egyház lelkipásztora, Bachen Mátyás vidám arccal fogadtak bennünket és az annyi vesződség által kifárasztottnak sok vigasztalást nyújtottak. Ollik Pál, egy származása és jósága által kiváló férfit, Demetéről Eperjesre utazva, hasonlóképpen cselekedett. Különösen segítségünkre volt Berzeviczi György, akinek a házában voltunk vendégek. Végre a könyveket zsákokba osztottuk szét és Eperjesről október 20-án, bizonyos debreceni emberek útján Debrecen felé küldöttük. Mi magunk, gyalog kelvén útra, Somosra érkezünk, ahol a reformátusoknak egyházuk és papjuk volt. Itt összelátalkoztunk a debreceni kocsisokkal és együtt kelvén útra, tettük meg kiűzött útunkat és október 24-én minden vagyonkánkkal együtt, sértetlenül keltünk át a Tiszán. Debrecenben kénytelen voltam néhány napig tartózkodni, végre egy szekerest bérelve, Almosdra mentem, innen Várad felé a Lakságra, ahol Hagymádfalván Balkó László fia, István és Zsigmond, szívesen fogadtak és támogatásukkal Élesdre továbbítottak, innen viszont Besenyei Gábor ökegyelme, az élesdi uradalom jószágigazgatója Zentelkére, Kalotaszegen. Végre Gyalun és Tordán át, november 29-ik napján, könyveimmel együtt épségben Enyedre értem, ahonnan három évvel ezelőtt távoztam.

22. Enyeden, miután üdvözöltem jötevőimet és pártfogóimat, megtudtam a kiváló Ajtai Mihálytól, hogy megbízása van, hogy meghívjon engem, méltóságos Bethlen Katalin grófnő, néhai széki Teleki József római szentbirodalmi gróf özegeve, egy minden keresztényi erényekkel ékes és majdnem páratlan urnő udvari hítszónokául, sőt a meghívást hozzám el is küldötte, amit azonban én nem kaptam meg. Miután megtudtam a méltóságos grófnő kívánságát, mivel másküiben is nagyon lekötelezettnek éreztem magamat, mint aki a kollégiumban az ő segélyezésével nyertem eltartást, belegeyeztem és hozzámentem és az 1743. év december

29. napján egyházi beszédet tartottam ezen helyről: 3 Joh. X. 1, 2, 3, tekintettel a méltóságos és kiválasztott úrnőre, akinek előrelátó gondossága által Hévíz község lakóinak nagyobb része a szentháromság ellenes vallásról a helvét hitvallásra tért.

23. A közzsinat az 1744. évben június 25. napján Nagybaczon községben tartatott meg az erdővidéki kerületben. Itt az erdélyi református egyházak szokása alapján én is jelen voltam és vizsgálatnak lettem alávetve, végre kézrátevés által június 17-iki napján felavattattam és megkaptam a felhatalmazást Krisztus Urunk szentségeinek kiszolgáltatására és az Úr Igéje törvényes szolgájának minden tiszté végzésére.

(Folytatjuk)

Közl: Dr. JANCÓS ELEMÉR.

KÉZ A KÉZBEN

Az I. K. E. Szénior Osztályának rovata.

Rovatvezető: László Dezső.

Ha az ember meghallja az igét.

— Vallomás. —

„Ő pedig elméne a pusztába egynapi járó földre, és elmenvén leüle egy fenyőfa alá, és könyörgött, hogy hadd halljon meg, és monda: Elég! Most, óh Uram, vedd el az én lelkemet; mert nem vagyok jobb az én atyáimnál! És lefeküvék és elaluvék a fenyőfa alatt. És imé angyal illeté őt és monda néki: kelj fel, egyél. És mikor körülnézett, imé fejénél vala egy szén között sült pogácsa és egy pohár víz. És evék és ivék és ismét lefeküvék. És az Úr angyala eljött másodsor is és megilleté őt, és monda: kelj fel, egyél; mert erőd felett való útdad van. És ő felkelt és evett és ivott; és méne annak az ételnek erejével negyven nap és negyven éjjel egész az Isten hegyéig, Hórebéig.“ (I. Királyok 19: 4—8.)

Ötön ültünk házigazdánk irodájában s miután kiörvendeztük magunkat a találkozás öröme fölött, ő bibliája után nyult és meghatódott monotonossággal töredezetten, fejünkre olvasta ezt a mélyértelmű Igét. Mindnyájan ismertük, találkoztunk is már ezzel a történettel, talán prédikáltunk is már róla, de most, amikor újból hallottuk s amikor végignéztünk egymáson, egy nemzedék nagy gondja, töprengése, aggodalma és akarása villant a lelkünkben s az első mondatok elhangzása után mellbevágott ez:

„Nem vagyok jobb az én atyáimnál“.

Egyszerre elfelejtkeztünk Illésről, el az évezredek távolságáról s csak hólepte erdélyi fenyőket láttunk s alattuk magunkat, a mi nemzedékünket. A próféta első személye is többszámra került s szinte hallhatóan ismételtük magunkban: nem vagyunk jobbak az atyáinknál, nem vagyunk... Vedd el a mi lelkünket. Ezt az álmodozó, ténfergő, messze néző, jó és tiszta szándékú, de tehetetlen, egyhelyt taposó lelket. Mennyi vád és kritika zúdult felőlünk az atyák felé. Milyen megdöbbenően láttuk meg az idők, a mi időnk tükrében az atyák mulasztásait, vakságát. Igen, mi az idők tükrét néztük s nem az abszolút tükröt. Vajjon mit mutat

ez? Ott nagy alkalmak mutatkoztak kicsi lelkekkel, itt kicsi alkalmak látszanak. Mi lesz, ha a lelkek is kicsik lesznek? — Oh, Uram vedd el, vedd el ezeket a kicsi lelkeket.

Kelj fel, egyél!

Döbbenetes tünődésünkből ez a hangsúlyos imperativus térített ismét magunkhoz. Hát persze, ez kell, ez hiányzik. Elfáradtunk, eltikkadtunk, mint Illés a futásban. El a sok baj, bűn, gond, az ijesztő felelősség súlya alatt, a nemzedék és feladatváltás nehéz éveinek e fordulóján. Természetes, hogy nem megy így étlen, szomjan. Enni kell, táplálékot venni, kenyérért kell nyulni, kész, felénk nyújtott pogácsáért, lelki kenyérért. Hitre, megújító, erőt adó, megtisztító hitre van szükségünk. Ki hallott még olyant, hogy a munka dandárjában elfelejtkeztek a munkás a délebédőről, a kiadós reggeliről és uzsonnáról, vacsoráról? Az aratóknak kalással kedveskednek, az ugartörőknek áldomást kínálnak, a kaszásról tudjuk, hogy dupla a porciója. Nem, nekünk is két kézzel kell nyulni az eledel, az erőt adó, készen felénk kínált „szénben sült pogácsa“ után.

Nekünk „szén között sült pogácsa“ kell, amit az Úr angyala hoz és kínál nekünk. Mások táplálkozhatnak delikatesz dolgokkal: a nagyok a nagyságukkal, a számok a tömegükkel, a dicsőség fiai a gloire fényével. Nekünk még csak a mult nagysága se marad, mert az igazság fényében ott is több a bűn, mint az erény. Évszázadnyi távolságra állanak ott is „egyedül“, „magánosan“, elfelejtve, a nagyok, szellemóriásaink. Egyetlen táplálékunk, a hit, az Isten akarata, a vele való kenyérközösség, a vele fenntartott életközösség. Ezt kell egyebek mellett megtudnia a mi nemzedékünknek, mert jaj, különben nem vagyunk jobbak a mi atyáinknál, pedig — nevezzenek akárminek — különbeknek kell lennünk. Legyünk akármilyenek, erősebbeknek kell lennünk, mert nagy út áll előttünk.

„Erőd felett való útdad van.“

Ki tagadná, hogy nem így van? „És ő felkelt és evett és ivott.“ Csak meghallotta, hogy útja van, ereje felett való s már nem fetreng összetörtén, maga vesztére kérve az eget, hanem felkel, eszik és iszik. Milyen más most Illés, mint percekkel ezelőtt volt, pedig még nem ment át izmaiba a pogácsa ereje s még nem oltotta el szomjúságát az ital, csak döntött, hogy enni és inni fog, mert nagy út áll előtte.

Testvérek! Azt, hogy idáig eljutottunk, annak köszönhetjük, hogy a hitünk dolgait valamivel komolyabban vettük, mint ahogyan az nálunk „more patrio“ szokásban volt. Közöttünk a katolikus is, a református is hívőbb az atyáknál. Nem a mi érdemünk. Istené legyen a hála, aki a nehéz időben a cinikus; közömbös, vagy legfennebb egyházas apák fiait hívőbb, bűnbánó, imádkozó, lelki ételekkel is ismerős fiakká tette. Ezt így kell tudnunk s erről elfelejtkeznünk nem szabad,

„És ő felkelt és evett és ivott; és méne annak az ételnek erejével negyven nap és negyven éjjel egész az Isten hegyéig.“

Igen, mert isteni eledelt kapott és isteni italt, a szén között sült pogácsában s az italmi vízben. Addig mehetett ennek az ételnek az erejével, amíg célba jutott, amíg a kijelentések, a világos parancsok helyéig az Isten közvetlen vezetésének a hegyéig érkezett. Ahol Isten szólott s ő megértette, ahol Isten járt előtte s ő meglátta, ahol Isten mutatta a tennivalót és ő halaszítás nélkül megtette. Mert az írás így folytatja: „menj el“, tedd ezt és azt... és Illés elment és a parancsot maradék nélkül végrehajtotta.

Pálffy Károly.

Irodalom és Művészet

Egyházunk igazi megismerése.

Baráti összejövetelek, vagy konferenciák alkalmával gyakran tapasztaljuk, micsoda öntudatlanság és tájékozatlanság jellemzi művelt középosztályunk tagjainak az egyházzal vallott felfogását. Néha órákig folyik a vita olyan kérdések felett, melyek öntudatos ref. ember előtt nem is merülhetnek fel. Mit tesz az egyház — ilyen vagy amolyan kérdésben? Miért van ez így és nem amúgy? Miért nem lehet ebbe, vagy abba a dologba beleavatkozni? Nagyon sokszor ilyen kérdések megakadályozzák, az eredményesebb és igazán lényeges más kérdések megbeszélését. A végén kiderül, hogy a félresiklott beszélgetésnek félreértés, a fogalom tisztázatlansága, vagy öntudatlanság az oka.

Egy gyakori és káros jelenséget csak öntudatos nevelés által lehet megszüntetni. Ámde ref. középosztályunknak csak igen kis részéhez jut el az egyház öntudatosító, nevelő munkája. Akik rendszeresen olvasják egyházi sajtónk termékeit, azok nagy általánosságban ismerik egyházunk fontosabb kérdéseit. De még ez a számra igen kicsi réteg sem tudja legtöbbször, hogy a kérdéseket öntudatos ref. szempontból miképpen kell megítélni. Ezért már régóta felmerült egy olyan könyv kiadásának szüksége, mely középosztályunk tagjainak egyszerű és világos nyelvezettel, összefüggő módon megírja az egyházzal kapcsolatos tudnivalókat.

1939. végén jelent meg egy olyan könyv, mely a fenti szükségletet teljesen kielégíti. Ezt a könyvet „Az Ige egyháza” c. alatt lapunk főmunkatársa, László Dezső írta.

Könyvének épen az a célja, hogy egyházunkról és a vele kapcsolatos kérdésekről világos és összefüggő képet adjon. 98 lapon, 28 kérdést tárgyal az Evangélium és hitvallások alapján álló öntudatos ref. ember szempontjából. Mi az egyház szó jelentése és értelme, mit jelent a ref. egyház tagjának lenni, miért nevezük egyházunkat az Ige egyháznak, milyen az egyház munkája, szervezete és milyen viszonyban van az egyház azokkal a tényezőkkel, melyek között él a földön — ime a könyv anyagának beosztása. Egyszerű, minden középosztálybeli ember által érthető nyelven, szervesen és következetesen magyarázza ennek az anyagnak egyes részleteit. Aki e könyvet figyelmesen elolvassa, az világosan fogja látni az egyház lényeges kérdéseit és a világban való helyzetét. Az egyház és állam, egyház és kultúra, egyház és társadalom sokat vitatott kérdései öntudatos ref. megvilágításban állanak az olvasó előtt. Merem mondani, hogy a Biblia, énekeskönyv mellett ez a kis kézikönyv legszükségesebb a mai magyar református ember számára. Gyakori olvasása által egyre biztosabb öntudattal nézzük egyházunk munkáját, helyzetét, nehézségeit és lehetőségeit. E könyv anyagának ismerete nélkül öntudatos ref. ember nem szólhat hozzá egyházunk munkájához és életéhez.

* A könyv finom papíron 50 lejtért kapható az Ifjú Erdélynél. Tankönyv formájú kiadása 40 lej.

Nagy öröm és biztató ígért számunkra, hogy középiskoláink VIII. osztályos növendékei a jövő iskolai évtől kezdve ezt a könyvet fogják tanulni. De még nagyobb lenne, ha művelt középosztályunk minden tagja e könyv alapján indulna el a ma annyira szükséges öntudatos ref. gondolkodás kialakulása felé. B. S.

Bíró Sándor: Mátyás király.

A Magyar Nép könyvtára 63. szám. Cluj—Kolozsvar, 1940, 104 lap. Ára 15 lej.

A fiatalabb nemzedékünk tagjai közül senki sem fáradozott annyit a történelmi öntudat széleskörű felébresztésén és megerősítésén, mint Bíró Sándor, teológiai magántanár, a kolozsvári kollégium tanára. Nagyobb tanulmányai és kisebb cikkei között nem régeből, Rákóczy Ferencről jelent meg összefoglaló, népszerűsítő kis könyve (Hasznos Könyvtár), most pedig a Mátyás jubileum alkalmából az igazságos királyról irt nagyon tanulságos összefoglalást. Az író ebben a könyvében is hű maradt eddigi elveivel: mindig a kritikailag tisztázott legújabb történelmi eredményeket dolgozza fel világos tiszta fogalmazásban és minden általa tárgyalt szemlélyel és eseménnyel rámutat arra az úzenetre, amelyet a tárgyon keresztül a mai embernek meg kell látnia. A könyv olvasása közben közvetlen élelenséggel bontakozik ki előttünk Mátyás nagyon küzdelmes, de egyre hatalmasabb egyénisége és életműve. Világos vonalakkal rajzolja meg a szerző Mátyás korának bel- és külföldi viszonyait. Magas csúcsra emel fel, ahonnan a magyar sors nagy kérdései tárulnak eléink. A könyv értékét nagyban emeli a sok szöveg közötti kép, különösen a könyv elejére beillesztett újonan felfedezett Mátyás portré. A világos és kimerítő történelmi feldolgozást a Mátyásról szóló legszebb és legjellemzőbb anekdoták, kis történetek összegyűjtése teszi még teljesebbé.

A könyvet olvasásra, terjesztésre, iskolás gyermekek jutalmazására a legmelegebben ajánljuk. L. D.

„Elfújta a szél...”

Irtá: Fülöp Ferenc.

A fenti megállapítást Kelemen Lajos tette egyik napilapunk hasábjain nem is olyan régen az elkallódott történelmi okmányokról. Szomorú, hogy igaza van. Amikor egyházközsegem múltját akartam kiánsni az idők mélyéből és kerestem hozzá az adatokat ezelőtt pár évvel, akkor döbbsentem rá arra a lelkiismeretlenségre, amelyet a méltatlan utódok tanusítottak a régi írásokat, ármálisokat féltő gonddal őriző ösök leveles ládájával szemben. Pedig az a korszak tanulta és tanította rimben, hogy „ki a múltját nem becsüli, az jövőjét nem érdemli” s mégis nagyobb púsztitást még a tűzvész sem vitt végbe ezen a téren, mint az előttünk járó évszázad. Az általa megett egrestől vásik is a mi fogunk.

Vallásórán vagyok s az egyik cseléd, jobban mondva „bejáró” asszony fiacskája énekeskönyvét látom egy régi írásba befogva. Kihámozom az énekeskönyvet az Altorjai László Mátyás krimi rabságából 1715-ben írt leveléből. Honnan szerezted? kérdem. Didi nagyságáéknál a padláson. Van-e még ott? Van, de egész télen „aval” gyujtottunk tüzet. Rohanok a nevezett helyre (ez a család különben női ágon leszármazottja Z. N. Mak-kai László erdőszentgyörgyi lelkész és marosi esperesnek) s a padláson megtalálom régi papjaink könyvtárának a roncsait 1560-tól elkezdve. Csipkeminták, szerelmi levelezők stb. stb. tömege mind értetlen, csupán

az a láda üres már, amely a valóban értékes okmányokat tartalmazhatta, amelyből a mellékelt levél méltó arra, hogy elolvassuk.

COPIA:

Erdély Országai Al-Torjai László Mátyásnak Máramarosba Szigetre, Szigeti Istvánnak Tatár Országból Krimből Rabságból küldött Levele, megy így következők:

Szerelmes édes Atyámfia, édes Szigeti István Uram! Istentől jó egészséget, hosszú életet kívánok kegyelmednek, messze lévő esmeretlen Sogor Uramnak.

A Tatárok minket kemény rabság alatt elhozának Moldvánál által Kozák Országba, és a mint a régi Magyar Historiák tartják a Scythiái Birodalomba Mirhorád nevű városba, ott nyugtattunk egy igen nagy gazdagságú kozák urnál, kinek hatszáz fejős tehene, 14.000 juhái voltak, és bővön elégtel adott ennünk. Kantájája volt 1700, paripája 140 és kimondhatatlan nagy gazdagsága. Innen mentünk a Tenger melletti háromszáz mérföldnyire a Volga vizéig, mely is Scythiába a Tanais folyóvizétől száz mérföldnyire esik, ezen a folyóvizen lementünk a Caspium tengerére, ott Gályára költünk, és mentünk Persiába Szulák nevű helybe, az honnan az Ararad hegye, hol az Noé bárkája megakadt, látzlik, mely is amint beszélik Magyar Országtól hét vagy nyoltszáz mérföldnyire vagon. Innen fordítanak és bévivének minket Tartáriába a Katabuni Tatárok, által adának a Kutyafejű s Kálmuki Tatárok kezébe, az holott mi haton Magyarokul u. m. én Al-Torjai László Mátyás, Hiripről Farkas Máté, az Hiripi pap Pap István eő kegyelme, Máramarosból, Szigetről az Kegyelmed testvérhuga Szigeti Anna, Szarka István, Csuta György adatának a Kutyafejű Tatárok Kámjához, kinek neve Juh. Ezen leányrabtársunk Szigeti Annának (ki sok panaszkodásit számlállya, ki kitsinen maradtott Attya s Anyja nélkül árvává) különös hűségit tapasztalván hozzá én László Mátyás elvettem feleségül, ő is, hogy a Tatároktól megoltalmazhassa magát, örömet hozzám ragaszkodott, kitől kisfiacska született, és ezen Pap István rabtársunkkal megkeresztelttem, az mi keresztényeni vallásunk szerént Gergelynek. most pedig ezen Farkas Máté nevű rabtársunk szerensére veti fejét, és egy Muszka Hadi Tiszt segítségéből, ki az is Magyarfi Szikszó városából való, éppen haza indult Magyarországra Szatmár vármegyébe Hiripre, odaadjuk szegént, ha szerenséltetik, de sok biztatásából rávettem magamot, és Gergely kistiamot siralommal tapasztalt hűségire kezeire adok, hogy vigye el ezen Levéllel egygyütt Máramarosba, Szigetre Kegyelmedhez. Kérem édes Atyámfia és Sogorom kegyelmedet, taníttassa szerelmes gyermekemet az keresztényen vallásban, és az mikor annyira nevelkedik küldje el oktatra Teleki József urfihoz Szebenbe, vagy az hol megtalállya. Bethlen Gábor fejedelemtől a Nagy Apámnak Nagy László Lőrincznek adatott Armálist és több Leveleket az Apám László József az Revolutioba Teleki József urfiinak adott által, nem maradván pedig az Apámnak több gyermeke csak én, tudom elvész ha szerelmes gyermekem fel nem keresheti, táplál a reménység engemet is, hogy még valaha én is meglátom elhagyott édes hazamot és nemzetemet Al-Torján és az kik hová széledtek Kegyelmedet is édes Sogor Uram. Itt régibb Magyar Rabok is vagynak, egy régi Rabtársunkkal irattam ezen levelemet is, mely tsudálkozásra méltó, hogy sem irását sem nyelvét elnem felejtette, jobban bírja magát mint sok ifju rabok. Az itt való Országoknak dolgairól és szokásairól irhatom, mivel az Historiák írják, hogy a Magyarok Hunnosok Scythiából jöttenek Európába, mi azon országban tudakozván hol laktak azon Magyarok, azon helyekre ráakadtunk ottjártunkban. Volt pedig az Magyarok lakások a Volga víz mellett igen fővényes, erdőten helyen, mint nézhettük, szépházakba laktak, mivel máig is kájhadarabok az földön olyak találtat-

nak, az mitsodásokból nálunk az ujj Keresztyének az Kantsót tsinállyák, Téglák pedig igen szélesek, melyből megesmerhetni, hogy derék házakban laktanak. A Magyarok Királya lakott Kama nevű folyó víz mellett, melynek Palotái jollehet rongyosok, de máigis állanak, és ezen helyet máig is bírják az ottvaló pogány, Magyarnyelvű Magyarok. Amint pedig a Magyar Calendárium írja, hogy A. 445 az Magyarok vissza tértenek Scythiába, azon Magyarok közül felesen letelepedtek az Krimi Tatároknál, és most is Krimban az Tatár Khán protekciója alatt hét Magyar faluk vagynak, melyekben Magyarul beszélnek. Ebben az országban sok bálványimádó nemzetiségek vagynak, az nemzeteknek nevek ezek: Tsuvász, Mordva, mely nemzetek imádság helyibe kantzalovakot és juhokat ölnek az Istennek, az husát magok megeszik, az börtit az Istennek adják, az Fűzfára tekerik némelyek a nyulbört, megtöltik szalmával, attól mint Istentől jóidőt kérnek, ha pedig esső talál lenni megkorbácsolják, és a tüzre teszik. Némelyek holtesteket felakasztatták, némelyek vízbevetetik, némelyek megégettetik, ki mitsoda Plánéta alatt született. Az itt való indusok az Templomba az ördögképinek imádkoznak, és azt mondják: az ördögnek kell imádkozni, mert ellenségünk, az Istennek pedig nem, mert irgalmas. Ezek holtesteket megégettetik és a hamvát egy szótó lapáttal széllyel szórják, az mely aszszony pedig özvegyésre marad az többet férjhez nem mehet, hanem nagy rakás fát rakat azon fát megöntözik olajjal és sirral, melynek a tetejibe felül, és magát elevenen megégetteti. Ezek a tehennak imádkoznak mivel tejet vaját ad, a huzát nagy betsületben tartják, némelyek a döglött húst inkább eszik, mint a friss húst, mivel jobb az mellyet az Isten ölt meg, mint amelyett az emberek ölnek meg. Némelyeknek semm Templojak, semm papjak sem irások nintsen. Az Scythiái Birodalomban sokféle Tatárok vagynak, az kik másféle nemzeteknek nagy ellenségei: u. m. Tstremeszi, Csuraszi, Karakalpági, Moldvai, Teskeszi, Benutratszsi, Kálmuki, Kubbatzki, Trukamuntzki, Krimtzi, Krigyofriszi, Karamutzsi, Aldrovitzi, Bukhárötzi, Bilántzki, Monitzki Tatárok. A Krimi, Butsiki, Notsáki Tatárokon kívül az Bukhardszi Tatárok miksépen imádkoznak láttuk. Mindeniknek az kezibe éles kés vagon, ugrosnak és ilyen szokot szolnak: Tsakszai, Bakszai valamikor ugrik mindenkor homlokba vágja magát, rajtok tsudálkoztunk, azt gondoltuk mind meghalnak, de megkénvén magokot, azután harmadnapon semmi bajuk nem volt. Az Tatár Khán öreg apja elvitt engemet egy Moskhova nevű városba, az melybe sok ritkaságokat láttunk. Ezen városnak kerületi 15 mérföld, Templom vagon benne 1600, harang 9600, mind ugy beszélik. Egy nagy kiváltképpen való harangnak az kerületit megmérte velem az öreg Khán mely is 89 arasz. Ebben a városban láttunk szörnyen ordító oroslányokot, és tsudálkozásra méltó nagy Eléfántokot. Egynek a hátán ült 30 fegyverfogható ember egész éleségével, készületével egygyütt. Az Tengeren is ugy megtanultunk jární rabokul, mint az Szultski Tatár az kantzai ló hátán nyargadozni az Magyarországi völgyeken. A Háromszéki Atyámfiainak nem irhatok, ezt is alig végezhették el. Kegyelmedet pedig szerelmes Atyámfiát szíven édes sogorom az Feleségem Szigeti Anna sok jó szavaival emlegetve, sürün omló könnyeivel siratva egyetlen egy testvér Bátyyát e messzse földről köszönti. Isten oltalmában ajánlván mi mind a ketten kegyelmedet és László Gergely kedves kis fiatskámot atyafiságába ajánlván maradunk

Szíven édes Sogor Uram Kegyelmednek rabsegény Szolgája Altorjai László Mátyás.

Irtuk Krimban 1715-ben Pap István rabtársunk Kalendáriuma szerént 2a Aprilis.

Ezen levelem adassék Krimből Nemes és Nemzetes Szigeti István Uramnak, Máramarosban, Szigeten lakó szerelmes atyámfiának, Sogoromnak ő Kegyelmének Máramarosban Szigetre.